

veti magát az áldozatára. Jelképpé vált e madár: a tövisszűrő szerelem jelképe, mely fájdalmat is kever a boldogságba.

A kötet súlypontját a *Hamisjátékosok* című kisregény és a *Zsuzsa-novellák* alkotják. A *Hamisjátékosok*ban egy örök álarc mögött, állandó hazugságban élő nő sorsát, tragédiáját rajzolja meg. Az író kedvenc témája az olcsó díszletek, a szirupos érzelmesség, a hazug-embertelen szó ábrázolása, kigúnyolása. Mert Viola sorsa nemcsak egy nő élete, hanem egy embertípusé: az önmagát hazugsággal körülbástyázó, s így embertelenné váló emberé is. A *Zsuzsa-novellák* korai írásai. E ciklus egyik darabja, a *Hinta*, egy varázsos pillanat emlékéét idézi, mikor két szerelmes igazán közel tud kerülni egymáshoz. Egy kiránduláskor egy ismeretlen kertben *Zsuzsa* hintázní kezd. Eddig impresszionista hangulatképnek tetszik a novella. De *Illés Endrére* nem az idill jellemző, hanem az idill széttépése, feloldása. A lírai elemhez drámait is kever. Hirtelen *Zsuzsa* leesett a hintáról. Rosszul lett. Ebben a pillanatban kerültek közel egymáshoz. »Mert a legnagyobb dolgok kellenek két ember boldogságához. Legalább olyan ősi rettegések, mint a halál. De mi élve maradunk.«

Sok mindent elárul az író önmagáról a műveiben. Így *Illés Endre* is. A *Gellérthegyen* lakik. *Novelláiban* kedvenc hősei is erre járnak. (»Megunthatatlan a *Gellérthegyet* járjuk *Zsuzsával*...«) Gyermekkora óta szereti a zenét. Legféltebb kincse, apai öröksége egy régi Bar-

tók-lemez. Itt a *Zsuzsa-novellákban* például *Respighi* vagy *Ravel* zenéről vall. *Illés Endre* lakásának falain kedves festő barátainak alkotásai láthatók, többek között *Szőnyi Istváné*. Egy-egy hasonlatában tovább élnek képzőművészeti élményei. (»...az a torokban előlő, szesz forróágú szerelem, amely lassan-lassan olyanná válik, mint a nagyon fényes kréta papírra nyomtatott rajzok.«) Az író *Gellérthegyi* lakásában tízenkétezer kötet könyv van. *Novelláinak* egyik motívuma a könyv, például régi *Csokonai* köteteket vesz ajándékba *Zsuzsának*. S így ír: »És ha a *Boldogságra* vagy a *Szamóócára* rálapoz, hogyan keveredik el a csiklandó, gyöngéd muzsika *Zsuzsa* szellőzködő, rest illatszereivel.« S a korai *Zsuzsa-novellák* egy-egy mondatában ott él az *Itáliáért* és *Párizsért* rajongó író, aki *Stendhal* nyomait kutatta későbbi esszéiben. Egyszer *Nápoly* és *Capri* emléke, máskor *Róma* fenyői és kútjai jelennek meg. Az írói egyéniségre pedig jellemzőek az irodalmi hasonlatok. (»Egy *Nerval-novellában* most emelkedik a földről; mint kőza láng — zöldbe borult facsúcs koronájára lübben.«)

Az igazmondásra serkentő, az igényessé példáját sugalló *Illés Endrére* figyeljünk e kötet írásait olvasva. S a stílus mesterére is. »Vérrel kell kínálni minden árnyat, hogy életre keljen, lüktessen a szíve és kimondja a magáért...« *Illés Endre* vérrel telítette figuráit, s azok életre keltek a kötet lapjain. »Csak a valódi az, amiért e világon fáradni érdemes« — írta *Stendhal*. És *Illés Endre* írásai valódi értékek.

SZEKÉR ENDRE

JUGOSZLÁVIAI MAGYAR ÍRÓK

Fehér Ferenc rovata a 7 Napban

A múlt év novemberében új színnel gazdagodott a 7 Nap tartalma. *Fehér Ferenc* új rovatot indított a kultúra oldalain, mégpedig olyan új rovatot, amely nem csupán ennek a hetilapnak az oldalain jelentett

tartalmi változatosságot. Kezdeményezése — az »eddig nem volt ilyen« kézenfekvő megállapítása alapján — bizonyos minőségi változást hozott eddigi irodalmi rovatainkban is. Persze mindjárt meg kell jegyez-

nem, hogy ha minőségi változásról beszélek, ez korántsem a *Jugoszláviai magyar írók* címet viselő rovatban közölt írások esztétikai tartalmára vonatkozik, már csak azért sem, mert hiszen ezeknek az írásoknak az irodalmi színvonala ugyanolyan változó és egymással természetesen ki nem egyenlíthető, mint amilyen változó volt a régebben közölt kis elbeszélések, versek és más szépirodalmi írások szintje is. A minőségi változás tehát nem az egyes írásokra, hanem magára a rovatra vonatkozik, amely az eddigi »menyiségi« jellegű bemutatás után irodalomtörténeti jellegű bemutatásban kívánja prezentálni mindazt, amink van ezen a téren, mindazokat, akik napjainkban a toll erejével járultak hozzá — természetesen a maguk képességeihez mérten — kulturális életünk fejlesztéséhez, sokszínűbbé tételéhez.

Amikor az 1971. november 12-i számban sorozatindításként a fiatalon elhunyt Thurzó Lajos költészetét mutatta be néhány hasábjába szorítva a szintén költő Fehér Ferenc, ez a kezdés bizonyos értelemben magán viselte a szimbólum jellegét is. Thurzó Lajos — mint tudjuk — a régi Jugoszlávia utolsó éveiben jelentkezett — elsősorban a *Híd* hasábjain, s az új Jugoszlávia első éveiben bekövetkezett haláláig egyike volt az új lombosodó irodalmi élet legjellegzetesebb képviselőinek. Személye tehát valamiképpen összekapcsolta az idősebb írónemzedéket a második világháború után éppen bontakozni kezdő, vagy csak később induló fiatalabb nemzedékkel, s ennek az összekapcsolásnak a jelképét találjuk meg Fehér Ferenc mostani, 7. Napbeli rovatában is. Mert Thurzó Lajos után már mintegy negyven jugoszláviai magyar író, tollforgatót vonultatott el a szemünk előtt Fehér Ferenc, s ez a sor még korántsem ért véget, folytatódik — ahogy tudom — egész éven át.

Maga ez a szám már beszédesen tanúskodik arról, hogy Fehér Ferenc nem klasszifikálni és még kevésbé polarizálni akar, hanem egyszerűen bemutatni. Bemutatni mindazokat, akik — ha talán szerényebb tehetséggel is, de — tagadhatatlanul részesei annak az egyre terebélyesülő szellemi tevékenységnek,

amelyet egyszerű szóval a jugoszláviai magyar irodalomnak nevezünk. Ez a törekvés vezérelte, amikor megindította új rovatát, és kétségtelenül erről a törekvéstről tesztanúságot akkor is, amikor még csak annyiban sem kívánja magának vindikálni — legalábbis ebben a rovatban — az irodalmi értékelést, hogy megkísérelné külön választani az erősebb, izmosabb tehetségűeket a kevésbé tehetségesektől, a modernebb hangvételűeket a klasszikus irányzat híveitől stb. stb. Éppen ezért nem adhatunk igazat azoknak a bírálóknak, amelyek azért érték Fehért, mert — úgymond — olyanokat is bemutatott, akik másoknak valami okból — akár a valóságosar kisebb tehetség, akár az általuk képviselt irodalmi irányzat miatt — nem tetszenek. Fehér Ferenc azonban nem volt hajlandó ilyesféle határokat vonni, és — következetes célját tekintve — éppen ez a széles kiterjedés egyik határozott értéke.

Tudjuk, hogy az utóbbi időben irodalomtörténészeink egyre nagyobb figyelmet fordítanak irodalmunk, a jugoszláviai magyar irodalom múltjára. Bori Imre eléggé részletesen feldolgozta már a második világháború előtti jugoszláviai magyar irodalmat, Szeli István pedig szintén festett egy, ha nem is terjedelmes képet a negyvenes évek irodalmáról. A ma irodalma természetesen még nem vált történelemmé, de kétségtelenül azzá lesz. És éppen ehhez a történelemmé váláshoz nyújt majd adalékot Fehér Ferencnek ez a 7. Napban megjelenő sorozata, amelyet az adott helyzetben tekinthetünk egyszerű helyzetfelmérésnek is. Helyzetfelmérésnek arról, hogy mink is van a jelen pillanatban, eltekintve attól, hogy mindebből, ami most van, mi marad majd meg, amit nem porlaszt el a haladó idő.

De hát mi is az, amit Fehér Ferenc nyújt ezekben a hétről hétre megújuló miniatűr íróbemutatókban? Maga a vers, a novella, a szépirodalom eddig is állandó vendég volt a 7. Nap irodalmi oldalain, sőt még azt is mondhatjuk, hogy az új termés közlésének általában volt valami plusz jelentősége is a régebbi írásokból válogatott, irodalmi

egyéniséget szemléltető versekkel, elbeszélésekkel összehasonlítva. Ez a plusz azonban egyáltalán nem az új rovattal való összehasonlításban mutatkozik, hanem csupán az irodalmi rovat szerepében. Hozzá kell persze tenni azt is, hogy még ez a rovatban megmutatkozó mínusz is megérthető és megokolható — egyrészt a helyszükével, másrészt pedig azzal, hogy ez a helyátadás minden bizonnyal csupán ideiglenes jellegű. És ennyi kiesést, ennyi áldozatot igazán megér egy olyan rovatnak a bevezetése, amely nem csupán egyes írók új termését mutatja be, hanem képet nyújt az egész irodalomról is.

De hát mi is teszi Fehér Ferenc rovatát igazán újjá s az irodalomtörténet szempontjából figyelemre méltóvá? Fehér Ferenc nem elégszik meg azzal, hogy egy-egy elbeszéléssel, vagy egy-két versével mutasson be egy-egy író. Ilyenféle vállalkozásnál természetesen veszünk, hogy néhány szavas ismertetés keretében felsorolja a bemutatott író és költő néhány személyi adatát, és ugyanakkor néhány szavas jellemzést is ad irodalmi munkásságáról. Fehér azonban nem elégszik meg még ezzel sem. Minden bizonnyal színesíti is a bemutatást, sőt bizonyos mértékben hitelesebbé is teszi (még akkor is, ha a rovat szerkesztője inkább csak a pozitívumok felé tekint), hogy egy-egy kiragadott részletet is közöl a bemutatott író valamelyik könyvéről, művéről írott bírálatból, recenzióból. Mindez azonban mégiscsak elsősorban a színesebbé tételt szolgálja! Van azonban a bemutatásnak egy olyan része is, amely feltétlenül adalék lehet és minden bizonnyal lesz is a mai időszak eljövendő irodalomtörténetének megírásához, nem is beszélve arról, hogy igen sok

esetben segítséget nyújthat az iskolák magyar szakos tanárainak és az irodalmat tanuló kisdíákoknak is azoknak a jugoszláviai magyar íróknak a tanulmányozásában, akiknek irodalmi munkássága szerepel a tananyagban. A bemutatásnak ez a része pedig két részből áll: az egyik a szerző eddig megjelent műveinek a felsorolása, a másik pedig a bibliográfia, azaz a bemutatott író műveiről írt ismertetések felsorolása.

Kétségtelen, hogy a művek felsorolása általában a könnyebb dolog, hiszen részben a Forum kimutatásaiból, részben az itt-ott megjelent felsorolásokból meglehetősen tiszta kép bontakozik ki a megjelent műveket illetően. Sokkal nehezebb azonban a bibliográfia adatainak összegyűjtése, különösképpen azért, mert a múltban nem fordítottunk túlságosan nagy figyelmet az efféle írások, könyvkritikák, recenziók nyilvántartására. Éppen ezért különösen nagy jelentőségű Fehér Ferencnek az a fáradozása, hogy összegyűjtse ezeket a bibliográfiai adatokat. Tisztában kell persze lennünk azzal, hogy — éppen az ímént említett körülmények miatt — a rovat szerkesztője nem érhetett el teljességet ebben a tekintetben, elég sok megjelent kritika, irodalmi jellegű bemutatás hiányzik a felsorolásból. Említettem azonban már a beszámoló legelején, hogy olyan jellegű rovatról van szó, amelyen eddig nem volt lapjainkban. Az alapokat kellett tehát lerakni, annál is inkább, mert hiszen — mint tudjuk — a Hungarológiai Intézet is csupán az utóbbi esztendőkből kezdett hozzá a bibliográfiai adatok rendszerezéséhez. És Fehér Ferencnek kétségtelenül sikerült is leraknia ezeket az alapokat. A későbbi irodalomtörténész feladata lesz, hogy szükség szerint hasznosítsa — és bővítsé őket.

KOLOZSI TIBOR